

ULUSLARARASI İLİŞKİLER AÇISINDAN AFRİKA'DA DARBELER HAKKINDA
BİR DEĞERLENDİRME

*İsmail DAĞDELEN
**Ergün KOCAAKÇA
***Rıza KILIÇ
**** Vakkas DAĞDELEN
*****Hasan DOĞAN

Araştırma Makalesi

Makale Gönderme Tarihi

15. 09. 2023

Makale Kabul Tarihi

25. 10. 2023

Atıf Bilgisi

Chicago: İsmail Dağdelen, Ergün Kocaakça, Rıza Kılıç, Vakkas Dağdelen, Hasan Doğan, “Uluslararası İlişkiler Açısından Afrika’da Darbeler Hakkında Bir Değerlendirme”, *International Journal of Eastern Mediterranean Studies*, Vol. 1, Issue: 3, 2023, ss. 97-112.

Apa: Dağdelen, İ., Kocaakça, E., Kılıç, R., Dağdelen, V., Doğan, H. (2023), “Uluslararası İlişkiler Açısından Afrika’da Darbeler Hakkında Bir Değerlendirme”, *International Journal of Eastern Mediterranean Studies*, Vol. 1, Issue: 3, ss. 97-112.

Özet

Afrika’da darbelerin tarihi çok eskilere dayanmakla beraber, sömürgeci uluslara karşı yapılan darbelerin çok yeni olduğunu, 1950’li yıllarda Avrupalı sömürgecilerin ülkeleri terk etmek zorunda kaldıkları veya anlaşmalı olarak bu ülkelere bağımsızlıklarını verdikleri bir süreç yaşanmıştır. Bu makalede Avrupalı sömürgecilere karşı sürdürülen bağımsızlık mücadelelerinde Afrikalı devletlerin genel olarak bağımsızlık verdikleri ülkelere çıkmadıkları aksine bu ülkelere daha derin bir şekilde yerleştikleri görülmektedir. Yapılan anlaşmalar ile belirli bir süre ülke kaynaklarına el koyma veya bu ülkeleri haraca bağlama

* Müdür, Büyükhahinbey İlkokulu, dagdelenismail2727@gmail.com, Orcid no: 0009-0003-2299-996X

** Müdür, Bahattin Alagöz İlkokulu, kocaakcaergun@gmail.com, Orcid no: 0009-0009-1494-4591

*** Müdür Yardımcısı, Büyükhahinbey Çok Programlı Anadolu Lisesi, kilicriza27@gmail.com, Orcid no: 0009-0002-7790-6655

**** Müdür Yardımcısı, Gaziyurt İlkokulu Şehitkamil, naildagdelen@gmail.com, Orcid no: 0009-0001-9184-7922

***** Müdür, Gazi Yurt İlkokulu, Şehitkamil, cansudogan02@gmail.com, Orcid No: 0009-0003-7873-0871

gibi birtakım anlaşmalar karşılığında ülkeler terkedilmiş gibi gösterilmiştir. Oysaki bu durum ülkeyi yönetenler tarafından bilinmekte ancak elde olmayan sebeplerle halktan gizlenmiştir. Arap Baharı sonrasında Afrika ile daha yakından ilişki kuran yeni güçler Afrika'nın mücadelesinde yanında olarak özellikle Frankafonlaştırma çalışmaları baltalanmış ve nihayetinde bu ülkeye karşı yükselen tepkilere destek bulma imkanları çoğalmıştır.

Bu makalede Fransa'ya karşı yükselen tepkilerin giderek bir darbeler süreci oluşturması ve bu sürecin Afrika'da yeniden dirilişi sağlayacak ayaklarının neler olduğu üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Afrika, Fransa, Frankafon, Sömürge, ECOWAS, Darbe.

Abstract

Although the history of coups in Africa dates back to ancient times, coups against colonial nations are very recent. In the 1950s, there was a process in which European colonialists had to leave the countries or gave their independence to these countries by agreement. In this article, it is seen that in the independence struggles against European colonialists, African states generally did not leave the countries to which they gained independence, on the contrary, they settled more deeply in these countries. With the agreements made, countries were shown to be abandoned in return for certain agreements such as seizing the country's resources for a certain period of time or tying these countries to tribute. However, this situation was known by the rulers of the country, but was hidden from the public for unforeseen reasons. New powers that established closer relations with Africa after the Arab Spring sided with Africa in its struggle, especially the Francophonization efforts were undermined, and ultimately the opportunities to find support for the rising reactions against this country increased.

This article will focus on how the rising reactions against France gradually lead to a process of coups and what are the steps of this process that will lead to revival in Africa.

Key Words: Africa, France, Francophone, Colony, ECOWAS, Coup.

Giriş

Afrika'da sömürgeci güçlerin bağımsızlık adı altında teslim ettikleri ülkelerde kurdukları ordular, onların adına söz konusu ülkeleri 1950'li yıllardan beri yönetmeye devam etmişlerdir. Ancak globalleşen veya globalleştirilmeye çalışılan dünyada yeni güç dengelerinin oluşması tek kutuplu dünya kontrolünü ortadan kaldırdığı gibi, sömürü sistemlerini de bir bir çökertmeye başladığı görülmektedir. Amerika'nın gölgesi altında Afrika'yı sömürmekte olan Avrupalı güçler yüzyıllardır bu topraklarda edindikleri alışkanlıkların sonsuza kadar böyle devam edeceğini düşünürler, son üç yıl boyunca onların da ya bilerek anlamak istemedikleri veya bilmedikleri sebeplerle Afrika'da istem dışı kıpırdanmaların olmasıyla şaşkına dönmüş izlenimi vermektedirler. Frankofon ülkelerden başlayarak Fransa'ya karşı geliştirilen tepkiler, Afrika'da yeni bir uyanışı mı simgelemektedir, yoksa var olan düzene yeni bir yön mü verilmektedir, bu durum şimdilik

gizemini korumaktadır. Ancak şu da bir gerçektir ki yüz yıldır kara kıta dışında eğitim gören ve kimisi vatansever kimisi işbirlikçi kimi de verilen görev ne ise ve kim verirse versin yerine getiren bir usupla hareket eden yeni bir nesil yetişmiştir. Bu yeni nesil kıtanın gerçek sahipleri olarak şimdilik sadece ordu mensupları tarafından gerçekleştirilen bir darbe seçeneği ile yönetimlerin el değiştirdiği bir durum yaratmak için harekete geçmiş görünse de ordu dışında sivil bir aklın da buna destek verip vermeyeceği ileriki günlerde netleşecektir.

Hangi taraftan gelirse gelsin ortaya çıkan bu yeni durum taraf devletler kadar uluslararası camiada da belirsizliğini korumaktadır ve son üç yıldır ortaya çıkan darbelerin kime hizmet edeceği merakla beklenen bir soru olarak ortada kalmıştır. Buna rağmen dünyanın Çin, Türkiye, Endonezya, İran, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar gibi daha çok uzak doğuya ve Ortadoğuya ait yeni güçlerinin de gövde gösterisinde bulunduğu Afrika'da Avrupa ve Amerika'ya rağmen muhtemeldir ki ticari, siyasi ve iktisadi sınırların yeniden çizildiği, Afrikalı devletlerin çok daha fazla alternatif ilişkiler kurabilecekleri, etkilenebilecekleri ve hatta siyasi ve askeri destek bulabilecekleri yeni bir süreç de başlamış durumdadır. Amerika artık tek başına dünyayı istediği gibi idare etme yetkisini kendisine veremediği gibi, bu sistemi tehdit eden özellikle Rusya ve Çin gibi global güçlerin rekabetiyle de Afrika'da karşı karşıya kalmıştır. Aynı blokta olmalarına rağmen Türkiye'nin de Amerika'dan farklı düşündüğü ve hareket ettiği bir Afrika anlayışı vardır ve bunu da açıkça ortaya koymaktan çekinmeyen yeni bir bakış açısına sahiptir. Bu durum Amerika'nın bundan sonra rekabete dayanmayan dünya hegemonyası hâkimiyetini paylaşmak veya çatışmak zorunda kalacağı bir yığın uluslararası güç ile karşı karşıya olduğu da anlaşılmaktadır. Bu durum Afrika'daki ülkelerin bu fırsatı değerlendirerek kendi birlik beraberlikleri kadar ülkelerinin gerçek bir barışa ve özgürlüğe kavuşturma fırsatını değerlendirmek istediklerini söylemek de mümkündür.

Afrika'da Ne Oldu ve Ne Değişti?

Son üç yılda Mali, Gine, Burkina Faso ve Nijer'in seçilmiş başkanları ordu tarafından zorla görevden alındı. Gambiya ve Gine Bissau'da da darbe girişimlerine ilişkin raporlar var¹. BM Genel Sekreteri António Guterres, 2021'de Genel Kurul'da yaptığı konuşmada "askeri darbelerin geri döndüğünü" ilan ederek dünya çapında "zorla iktidarın ele geçirilmesinde

¹ Louisa Brooke, "Coups and political stability in West Africa", House of Commons Library, 18 September 2023, no. 9861, s. 14'den naklen, Reuters, Niger coup: List of recent military takeovers in West and Central

patlama" yaşanabileceği uyarısında bulunmuştu. Guterres, hükümetlere ve kurumlara olan inancın kaybolmasını, değerlerin çöküşünü ve güvensizliğin artmasını, uluslararası iş birliğini baltalayan jeopolitik bölünmelerle birleştiğini belirtti. "Cezasızlık duygusunun hakim olduğu" konusunda uyardı.²

Bölgede 2020'den bu yana altı başarılı darbenin gerçekleşmesi, iktidarın demokratik olarak devredilmesi pahasına askeri müdahalelerin arttığına dair endişelere yol açtı.³ İlgili ülkelerin hiçbiri sivil yönetime geri dönmedi.

Temmuz 2023'ün başlarında, Nijerya'nın yeni seçilen Başkanı Bolo Tinubu, Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu'nun (ECOWAS) başkanlığına katılımını askeri müdahalelere karşı uyarıda bulunmak için kullandı ve "Batı Afrika'da bir daha darbe üstüne darbeyi kabul etmeyeceğimizi" ilan etti.⁴ Birkaç hafta içinde askeri yetkililer Nijer'de seçilmiş hükümeti devirdi.

Her darbe farklıdır ve her ülkenin kendi iç koşulları tarafından yönlendirilir. Ancak son analizler yönetim başarısızlıklarının ve süregelen güvensizliğin bu duruma katkıda bulunan başlıca faktörler olduğunu öne sürüyor. Aşağıdaki bölümlerde bu sorunlardan bazıları incelenmektedir.

İki ABD'li araştırmacı Jonathan Powell ve Clayton Thyne tarafından yapılan bir araştırma, 1950'lerden bu yana Afrika'da 200'ün üzerinde darbe girişiminde bulunulduğunu ve başarılı olduğunu tespit etti.⁵ 1960 ile 2000 yılları arasında yılda ortalama dört civarındaydı ve askeri müdahalelerde belirgin bir düşüş yaşandı. yüzyıl. Son birkaç yıldaki darbelerin sayısı bu eğilimi tersine çevirdi.

Araştırmaları aynı zamanda en fazla başarısız ve başarılı darbenin gerçekleştiği Afrika ülkelerinin çoğunun Batı Afrika'da olduğunu ve Burkina Faso, Sierra Leone ve Gana'da oner darbe bulunduğunu ortaya çıkardı. Analizleri aynı zamanda 2000'den bu yana kıtadaki

Africa, 27 July 2023

² Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 14'ten naklen, United Nations, Solidarity 'Missing in Action', Secretary-General Tells General Assembly, Decrying 'Malady of Mistrust' while Stressing: 'We Must Get Serious', 21 September 2021

³ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 14'ten naklen, Niger coup: Are military takeovers on the rise in Africa?, BBC News, 29 July 2023

⁴ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 14'ten naklen, We Won't Accept Coup d'etat In West Africa Again,' Tinubu Declares As New ECOWAS Chairman, Sahara Reporters, 9 July 2023

⁵ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 15'ten naklen, Niger coup: Are military takeovers on the rise in Africa?, BBC News, 29 July 2023

darbelerde de önemli bir düşüş olduğunu gösteriyor.⁶

Darbelerin ve darbe girişimlerinin sayısı, bazı yorumcuların bölgedeki demokrasinin temel gücünü sorgulamasına yol açtı. Kamuoyu yoklamaları demokrasinin işleyişine ilişkin memnuniyetin azaldığını gösteriyor.

Bazı yorumcular kıtadaki bazı ülkelerdeki demokrasilerin ve demokratik kurumların temel gücünü sorguladılar. Afrika Kalkınma Bankası'nın eski baş ekonomisti ve başkan yardımcısı Rabah Arezki, ekonomik kalkınmanın erken aşamasında olan ve büyük güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya olan ülkelerde demokratikleşmenin kırılganlığından bahsetti:

Askeri darbelerin sıklığının artması, seçimlerin güvenliği ve kalkınmayı sağlayabilecek meşru hükümetler üretmediği Afrika'nın en yoksul ülkelerinde demokratikleşmedeki eksikliklerin bir belirtisidir. Kurumların zayıf olduğu yerlerde seçimler tek başına liderleri hesap verebilir kılmaz.⁷

Curtin Üniversitesi'nde öğretim görevlisi Muhammad Dan Suleiman ve Nijerya Nil Üniversitesi'nde öğretim görevlisi Hakeem Onapajo, Batı Afrika'daki darbelerle ilgili çalışmalarında yinelenen temalardan bazıları olarak yönetim ve demokratik başarısızlıkları belirlediler.⁸ Bilgi eksikliğine işaret ediyorlar. ve aktif katılım, hukukun üstünlüğüne saygı, yargı bağımsızlığı ve sivil özgürlükler. Siyasi gücün demokratik olarak tartışılmaktan ziyade miras alındığını söylüyorlar ve görevdeki başkanların iktidarda daha uzun süre kalabilmek için anayasal şartları değiştirme girişimlerine işaret ediyorlar. Onlar, "mütevazı demokratik başarılarla rağmen, Batı Afrika'daki demokrasiye ilişkin daha doğru bir tablonun yüzeysel olduğudur"⁹ iddiasını öne sürüyorlar.

Demokrasiyi dünya çapında izleyen bir STK olan Freedom House, 2020 yılında siyasi haklar ve sivil özgürlüklerde en hızlı düşüşün yaşandığı bölgenin Batı Afrika olduğunu

⁶ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 15'ten naklen, Niger coup: Are military takeovers on the rise in Africa?, BBC News, 29 July 2023

⁷ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 16'dan naklen, Rabah Arezki, Africa's coup wave, RUSI Newsbrief, 18 March 2022

⁸ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 16'dan naklen, Muhammad Dan Suleiman and Hakeem Onapajo, Why West Africa has had so many coups and how to prevent more, The Conversation, 15 February 2022; Muhammad Dan Suleiman, Towards a better understanding of the underlying conditions of coups, E-International Relations, 24 September 2021

⁹ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 16'dan naklen, Muhammad Dan Suleiman and Hakeem Onapajo, Why West Africa has had so many coups and how to prevent more, The Conversation, 15 February 2022; Muhammad Dan Suleiman, Towards a better understanding of the underlying conditions of coups, E-International Relations, 24 September 2021

söyledi.¹⁰ Dünya çapında yıllık puan düşüşü en fazla olan 12 ülkeden beşi Batı Afrika'daydı. Afrika: Benin, Burkina Faso, Gine, Mali ve Nijerya. Bunlardan üçü o zamandan beri darbe yaşadı. Freedom House, Batı Afrika'daki 15 ülkeden yalnızca ikisini “Özgür” olarak sınıflandırıyor: Gana ve Cabo Verde (bkz. tablo 1).

Tablo 1. Batı Afrika'daki ülkelerin Freedom House Göre Özgürlük durumu

Özgür Değil	Kısmen Özgür	Özgür
Not Free	Partly Free	Free
Burkina Faso	Benin	Cabo Verde
Guinea	Cote d'Ivoire	Ghana
Mali	The Gambia	
	Guinea Bissau	
	Liberia	
	Mauritania	
	Niger	
	Nigeria	
	Senegal	
	Sierra Leone	
	Togo	

Source: Freedom House, [Freedom in the World 2023](#), March 2023, accessed September 2023

Freedom House, seçim sürecini, siyasi çoğulculuğu ve katılımı, hükümetin işleyişini, ifade ve inanç özgürlüğünü, örgütlenme ve örgütlenme haklarını, hukukun üstünlüğünü ve kişisel özerkliği analiz ederek ülkeleri Özgür, Kısmen Özgür ve Özgür Değil olarak ayırıyor. Metodolojileri hakkında daha fazla bilgi çevrimiçi olarak mevcuttur: About the Freedom in the World report.

Şiddetli çatışmaları önlemek için çalışan bir STK olan Saferworld, 2022'de Batı Afrika'da yaptığı bir araştırmada, "yıllarca süren siyasi kötü yönetim ve devlet suiistimallerinin Mali ve Burkina Faso'da vatandaş-devlet ilişkilerinin hızla bozulmasına yol açtığını" tespit etti. Batı'nın terörle mücadele ve güvenliğe odaklanması, "bağımsızlıktan bu yana bölgeyi aşındıran siyasi yönetim zorluklarını göz ardı etti."¹¹

Good Governance Africa örgütünden araştırmacı Vincent Obisie-Orlu'ya göre bu yönetim başarısızlığı, "ordunun kendisini sivil nüfusa düzen ve istikrar getirecek bir

¹⁰ Brooke, “Coups and political stability in West Africa”, s. 16'dan naklen, Freedom House, West Africa's Democratic Progress is Slipping Away, Even as Region's Significance Grows, 19 March 2020.

¹¹ Brooke, “Coups and political stability in West Africa”, s.17 8'den naklen, How not to lose the Sahel: community perspectives on insecurity and international interventions in Mali, Niger and Burkina Faso, Saferworld, February 2022

alternatif olarak sunduğu bir boşluk yaratıyor".¹² Ebenezer Obadare, şu kitabın yazarı: Afrika'daki yönetimle ilgili birçok kitapta şöyle deniyor: "Askerlere duyulan sevgi gibi görünen şey aslında istikrar ve iyi yönetim arzusudur."¹³

Alman siyasi vakfı Konrad Adenauer Vakfı tarafından yapılan analiz, darbe sayısının Batı Afrika'nın siyasi sistemlerinde yaşanan ciddi krizin bir ifadesini yansıttığını öne sürüyor. Anna Wasserfall ve Dr. Susanne Conrad, Fildişi Sahili, Togo, Benin ve Gana'nın daha önce darbe deneyimi yaşayan ülkelerle "benzer yapısal zorluklarla ve devlet kırılganlığıyla mücadele ettiğini" ileri sürdü.¹⁴ ABD Büyükelçisi Robert Wood, bölgedeki son gelişmeleri tanımlamak için "demokratik gerileme" terimini kullanmıştır.¹⁵

Afrobarometer'in kurucu ortağı ve Gana Demokratik Kalkınma Merkezi'nin kurucu ortağı E Gyimah-Boadi, son yıllarda demokratik eğilimlerde görülen düşüş olarak gördüğü durumu tartışıyor. Yıllar süren reformların ardından bölgenin 2010 yılına gelindiğinde "Afrika demokratik yönetiminin öncüsü" haline geldiğini söylüyor. Ancak son beş yılda "bu iyimser anlatı, yalnızca askeri darbelerle değil, bazı ülkelerdeki demokratik gerileme işaretleriyle de bocaladı". Muhalefet partilerinin, medyanın ve sivil toplumun bastırılmasıyla karakterize edilen ülkeler. Bazı ülkeler demokratik geleneklerini sürdürürken ve derinleştirirken, "çok fazla ülkenin otokrasiye doğru gerilediğini" öne sürüyor.¹⁶ Freedom House, siyasi hakları, katılımı, şeffaflığı ve hesap verebilirliği, sivil özgürlükleri, toplanma özgürlüğünü takip eden bireysel ülke profillerini koruyor. Hukukun üstünlüğü ve bireysel haklar.

Gana merkezli pan-Afrikan, partizan olmayan bir araştırma ağı olan Afrobarometer'a göre, demokrasinin işleyişine ilişkin memnuniyet Afrika genelinde azaldı. Temmuz 2023'te konuşan Afrobarometer CEO'su Joseph Asunka, hükümetlerin ve seçilmiş liderlerin popüler

¹² Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 17'den naklen, A snapshot of the roots of instability in West Africa, GGA, 13 April 2022

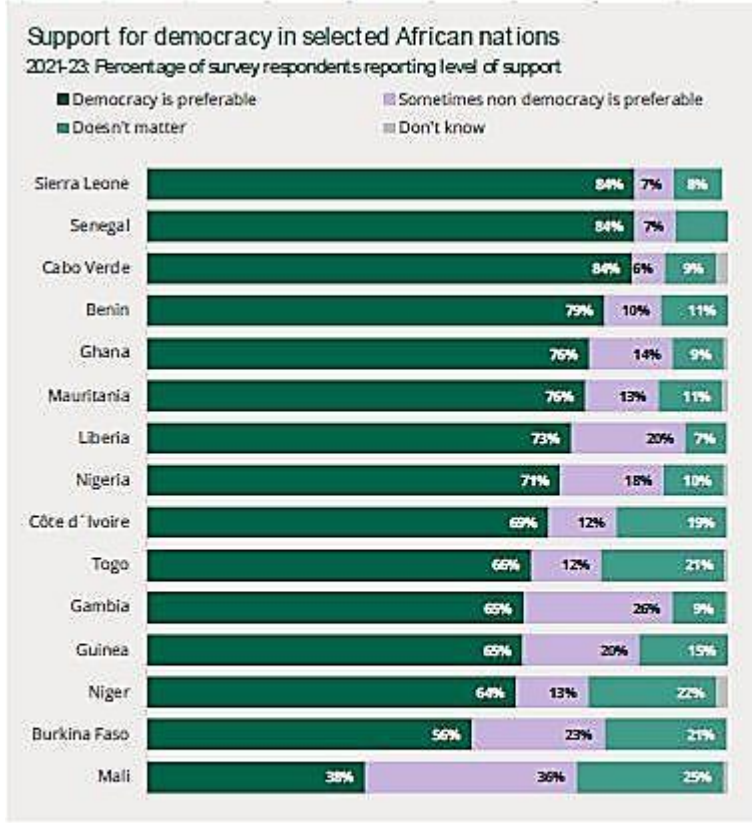
¹³ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 18'den naklen, Coup in Burkina Faso bodes ill for stability in West Africa, Council on Foreign Relations, 25 January 2022

¹⁴ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 18'den naklen, A new epicentre of terrorism?, Konrad Adenauer Foundation, 12 September 2022

¹⁵ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 18'den naklen, US Mission to the UN, Remarks at a UN Security Council briefing on West Africa and the Sahel, 25 July 2023

¹⁶ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 18'den naklen, E Gyimah-Boadi, West Africa's authoritarian turn, 11 July 2022. See also Paul Melly, Niger coup underlines challenge to democracy across Africa, Chatham House, 18 August 2023; Season of putsch: Why have coups become so popular in Africa? Al Jazeera, 1 September 2023; What's driving Africa's coups? Foreign Policy, Foreign Policy, 3 September 2023

demokratik özelemleri karşılamadaki başarısızlıklarının "halkın demokratik yönetime olan güveninin azalmasına ve askeri yönetim ve müdahaleye olan ilginin artmasına yol açtığını" söyledi.¹⁷

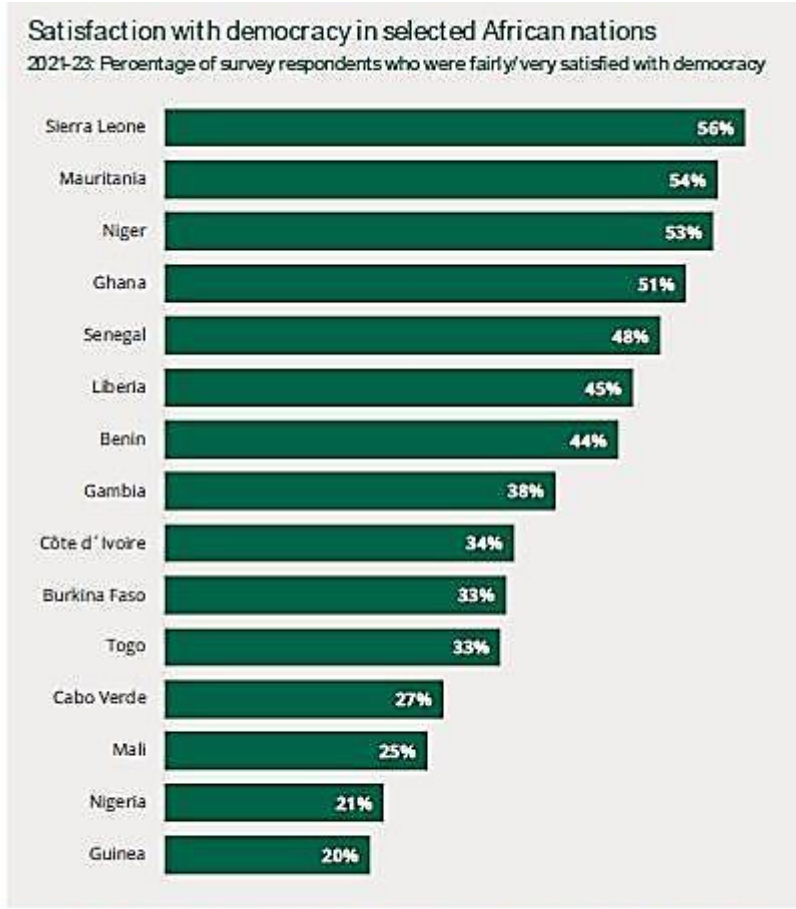

Source: *Analyse online: Afrobarometer 2021-23 data*, section C03, Q44. Question asked: Which of these three statements is closest to your opinion: (1) democracy is preferable to any other kind of government, (2) in some circumstances, a non-democratic government can be preferable, and (3) for someone like me, it doesn't matter what kind of government we have.

Afrobarometer, siyasi liderlerden duyulan memnuniyetin düşük seviyelerine ilişkin endişelerini daha önce de dile getirmişti. 2019-21 yıllarındaki anketlerin analizi, Afrikalılar demokrasiye bağlılıklarını sürdürürken siyasi gerçekliğin çoğu zaman bu arzuları karşılamadığını gösterdi: "Afrikalılar daha fazla demokrasi istiyor ama liderleri hâlâ dinlemiyor."¹⁸

¹⁷ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 19'dan naklen, Afrobarometer, Declining satisfaction threatens African democracy, Afrobarometer CEO reveals, 18 July 2023

¹⁸ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 20'den naklen, Afrobarometer, PP85: Africans want more democracy, but their leaders still aren't listening, 19 January 2023

Source: [Analyse online: Afrobarometer 2021-23 data, section C03, Q59 question asked, "how satisfied are you with the way democracy works in \[country\]?"](#)

Son seçimler

Birleşmiş Milletler Batı Afrika ve Sahel Ofisi (UNOWAS) Özel Temsilcisi ve Başkanı Leonardo Santos Simaõ, Güvenlik Konseyi'ne 2023 yılında bazı ülkelerin yerel ve ulusal seçimlerle "demokratik süreci daha da pekiştirmek" için adımlar attığını söyledi. Benin, Gambiya, Gine-Bissau, Moritanya, Nijerya ve Sierra Leone'de.¹⁹ Nijerya (CBP 9738) ve Sierra Leone'deki (CBP 9829) seçimlerle ilgili Commons Library brifingleri mevcuttur.

Liberya, 10 Ekim 2023'te başkanlık ve parlamento seçimleri yapacak. Siyasi partiler, seçimler öncesinde şiddeti önlemek için bir anlaşma imzaladılar ve imzacıların seçim süreci ve sonuçlarından memnun olmadıkları takdirde anayasal yollara başvurma taahhüdünde bulundular.²⁰ Senegal'in bir sonraki başkanlık seçimi Şubat 2024 için planlandı.

¹⁹ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 21'den naklen, UN Security Council, Activities of the United Nations Office for West Africa and the Sahel (PDF), 30 June 2023, S/2023/490

²⁰ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 21'den naklen, BBC News, Liberia parties sign peace pact ahead of October polls, 5 April 2023 [accessed 3 August 2023]

Demokratik Kurumların Güçlendirilmesi

Nijerya Devlet Başkanı Tinubu, ECOWAS üyelerine, en iyi yönetim şekli olarak tanımladığı “demokrasi konusunda sağlam durmaya” çağrıda bulundu.²¹ Üyelerini açıkça “demokratik kurumlarımızı güçlendirmeye ve insan haklarına ve kurallara saygıyı sağlamaya” çağırdı.²²

Sulieman ve Onapajo, gelecekteki darbeleri önlemenin radikal bir yön değişikliği gerektirdiğini öne sürüyor: "Ülkeler, vatandaşlık haklarının yerine getirilmemesi, ekonomik hayal kırıklığı ve artan güvensizlik biçimindeki hükümet açıklarına çözüm bulmalı." Ayrıca ECOWAS ve Afrika Birliği'ne darbelere karşı yanıtlarında “kararlı ve tarafsız” olmaları çağrısında bulunuyorlar.²³

Batı Afrika, uzun yıllardır İslamcı isyanla mücadele eden Sahel bölgesinin bazı kısımlarını içeriyor. Birleşik Krallık Hükümeti, diğerlerinin yanı sıra, güvensizliğin Sahel'den Batı Afrika'nın kıyı eyaletlerine yayılmasından endişe duyduğunu söyledi.

Sahel'de Terör Ve Güvensizlik

Terörizmin dünya çapındaki etkisini ölçen Ekonomi ve Barış Enstitüsü'ne göre, Sahel bölgesi dünya çapında “terörizmin merkez üssüdür”.²⁴ Enstitünün Küresel Terörizm Endeksi 2023, dünya genelinde terörizmden kaynaklanan ölümlerin %43'ünün Sahel'de olduğunu söyledi. 2007'de %1'e.

Küresel terör endeksine göre 2022 yılında Sahel'de terör bağlantılı ölümlerin yüzde 73'ü Mali ve Burkina Faso'da gerçekleşti. Terörle ilgili saldırıların çoğu cihatçılara atfediliyor; JNIM (Jamaat Nusrat Al-Islam wal Muslimeen) ve İslam Devleti (İŞİD) en önde gelen iki gruptur. Uluslararası terörle mücadele operasyonları Mali, Burkina Faso ve Nijer üçlü sınır bölgesine odaklanmıştır. Ayrıca Boko Haram, kuzey Nijerya'dan sürülmesinin ardından Nijer'deki varlığını artırmıştır.

²¹ Brooke, “Coups and political stability in West Africa”, s. 21'den naklen, We Won't Accept Coup d'etat In West Africa Again,' Tinubu Declares As New ECOWAS Chairman, Sahara Reporters, 9 July 2023

²² Brooke, “Coups and political stability in West Africa”, s. 21'den naklen, We Won't Accept Coup d'etat In West Africa Again,' Tinubu Declares As New ECOWAS Chairman, Sahara Reporters, 9 July 2023

²³ Brooke, “Coups and political stability in West Africa”, s. 21'den naklen, Muhammad Dan Suleiman and Hakeem Onapajo, Why West Africa has had so many coups and how to prevent more, The Conversation, 15 February 2022

²⁴ Brooke, “Coups and political stability in West Africa”, s. 22'den naklen, Institute for Economics and Peace, Global Terrorism Index 2023: Measuring the impact of terrorism, March 2023

Enstitü, Togo ve Benin'in "kayıttaki en kötü küresel terör endeksi puanlarını kaydetmesiyle" şiddetin Sahel'in ötesine tırmandığı konusunda uyarıyor.²⁵ Endeks, ölümlerdeki ciddi artışın bazı nedenlerini belirliyor:

Bunun altında yatan etkenler; zayıf yönetişim, etnik kutuplaşma, ekolojik güvensizlik, devlet güvenliğinin ihlali, pastoral çatışma, ulusötesi Selefî-İslam ideolojisinin büyümesi, siyasi istikrarsızlık, ulusötesi suç, gıda güvensizliği ve jeopolitik rekabet gibi karmaşık ve sistemiktir.²⁶

Raporda ayrıca eyalette terörden en çok etkilenen hükümetlerin çok sayıda darbe ve darbe girişimiyle karşı karşıya kaldığı belirtiliyor. Ancak Sahel'de güvensizlik yaratanlar yalnızca terörist gruplar değil.

İngiltere, Fransa ve ABD'nin (daha sonra NATO) önderlik ettiği askeri operasyonun ardından 2011'de Libya'nın çökmesi, güney komşularına hafif silah akınına yol açtı. Bu, Mali, Nijer ve diğer yerlerdeki isyancı grupların ve haydutların silah ve mühimmat elde etmesine olanak sağladı.²⁷

Çiftçiler ve pastoralistler arasında uzun süredir devam eden gerginlikler, iklim değişikliğinin etkileri, kaynaklar üzerindeki rekabetin artması ve devletin güvenliği sağlamadaki başarısızlığı nedeniyle daha da kötüleşti. Portsmouth Üniversitesi'nde Fransız ve Afrika çalışmaları profesörü olan Profesör Chafer, çölleşmenin hızlanması ve ekonomik rekabetin artmasının, yerel halkın kaynaklar üzerindeki rekabetinde, ailelerin kendilerini korumalarına yardımcı olmak için "topluluk temelli öz savunma gruplarına gerileme" yaşadıkları anlamına geldiğini söylüyor ve onların toprakları.²⁸ Mali, Nijer ve Burkina Faso dünyanın en az gelişmiş ülkeleri arasında yer alıyor. Her üç ülke de BM Kalkınma

²⁵ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 22'den naklen, Institute for Economics and Peace, Global Terrorism Index 2023: Measuring the impact of terrorism, March 2023

²⁶ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 22'den naklen, Institute for Economics and Peace, Global Terrorism Index 2023: Measuring the impact of terrorism, March 2023

²⁷ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 23'ten naklen, Institute for Security Studies, Arms trafficking from Libya to Niger is back in business, 28 July 2022; See also a report by the UN Office on drugs and crime, firearms trafficking in the Sahel [PDF], 2022 for further analysis of small arms trafficking and analysis of non-state armed groups. The current crisis in Mali has its roots in the events of 2012, when northern separatists and Islamist armed groups forced government forces out of northern Mali, and the military overthrew the Government.

²⁸ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 23'ten naklen, Lords International Relations and Defence Committee, The UK and Sub-Saharan Africa: prosperity, peace and development co-operation, HL Paper 88, 10 July 2020, written evidence ZAF0039

Programı'nın 2023 insani gelişme endeksinde son sıralarda yer alıyor.²⁹

Sahel'deki çatışmanın nedenleri Commons Library'nin Sahel'deki Birleşik Krallık ordusuna verdiği brifingde daha ayrıntılı olarak tartışılıyor: 2022'deki Gelişmeler (CBP 9634). Sahel'de güvenliği yeniden sağlamak için çok sayıda uluslararası ve bölgesel askeri müdahale yapıldı, ancak çok az başarı elde edildi. Haziran 2023'te Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Mali'deki geçiş yetkililerinin talebi üzerine Mali'deki on yıllık barışı koruma misyonunu sona erdirmeyi kabul etti. Ayrılma çağrısı, yetkililer ile BM misyonu MINUSMA arasında son yıllarda artan gerilimin ardından geldi. Birleşik Krallık Hükümeti, Mali hükümetiyle yaşadığı gerginlikler ve Rus Wagner Grubu ile olan ilişkisi nedeniyle 250 kişilik kotasını planlanandan daha önce geri çekme niyetini zaten açıklamıştı.³⁰ Daha ayrıntılı bilgi, Commons Kütüphanesi'nde BM'nin Mali'deki barışı koruma gücünün sona ermesiyle ilgili brifingde mevcuttur.

Fransa, Malili geçiş yetkilileriyle yaşanan benzer gerilimlerin ardından, on yıl süren ayrı terörle mücadele misyonunu 2022'de sonlandırdı. Fransız Hükümeti, Barkhane Operasyonu ve Takuba Görev Gücü'nün sona erdirilmesinin nedenlerinden biri olarak yetkililerin "birden fazla engellemesini" gösterdi.⁷⁰ Fransız politikası 7. bölümde tartışılıyor.

2014 yılında beş Sahel ülkesi - Burkina Faso, Çad, Mali, Moritanya ve Nijer - Sahel için Beşli Grup'u (G5) oluşturdu; bu grubun "ana hedefi, nüfuslarının yararına kalkınma ve güvenlik politikaları ve stratejilerinin koordinasyonuydu" ". G5 Sahel Ortak Gücü, hem Afrika Birliği hem de BM Güvenlik Konseyi tarafından desteklenen, üçlü sınır bölgesinde terörizm, organize suç ve insan kaçakçılığıyla mücadele etmek için ordu, polis ve sınır personelini bir araya getirdi (2017'de kabul edilen 2359 ve 2391 sayılı Kararlarda) .

Uluslararası toplumun güvenlik boyutuna gereğinden fazla odaklanıp odaklanmadığı konusunda pek çok tartışma yaşandı. Lordlar Uluslararası İlişkiler ve Savunma Komitesi, Birleşik Krallık'ın Afrika'ya yönelik politikasına ilişkin 2020 raporunda, çatışmanın altında yatan nedenleri ele almanın önemini vurguladı: "Sahel'deki istikrarsızlığa yönelik uluslararası tepkinin çatışma yönetimine aşırı derecede odaklanmaması hayati önem taşıyor. ne de aşırı derecede menkul kıymetleştirilmiş."³¹

²⁹ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 23'ten naklen, UN Development Programme, Human Development Index, accessed 14 September 2023

³⁰ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 24'den naklen, HC Deb 14 November 2022 c401

³¹ Joint declaration on the fight against the terrorist threat and the support to peace and security in the Sahel and West Africa, Elysee, 17 February 2022

Saferworld, 2022'de yayınladığı bir raporda, terörle mücadeleye odaklanmanın çatışmanın altında yatan nedenleri ele almada başarısız olduğunu ve dolayısıyla güvenliği sağlamada başarısız olduğunu ileri sürerek Avrupa ülkelerinin benimsediği "önce güvenlik" yaklaşımını eleştirmişti. Terörle mücadele odağının "arttırılan çatışmalı şiddete, toplumlar arası çatışmalara ve özellikle devlet güvenlik güçleri tarafından yapılan ihlallere ilişkin yapısal cezasızlıkla beslendiğini" savundular.³²

Birkaç yıldır Bakanlar ve yetkililer, Sahel'deki güvensizliğin Batı Afrika'daki kıyı devletlerine yayılma riski konusunda uyarıda bulunuyorlar. 2019 yılında Birleşik Krallık Hükümeti, Mali'deki BM Misyonu'ndaki görevlendirmesini artırmanın nedenlerinden birinin, devletleri istikrara kavuşturmak ve çatışmanın temel nedenlerini ele almak için çalışarak çatışmaların komşu devletlere yayılmasını önlemeye yardımcı olacağı olduğunu söyledi.³³ 2022 yılında Silahlı Kuvvetler Bakanı James Heapey, Mali'deki güvensizliğin Fildişi Sahili ve Gana dahil olmak üzere Batı Afrika'daki kıyı devletlerine "bulaşma" riskinden bahsetmişti.³⁴ Temmuz 2023'te yayınlanan, Sahel'e yönelik kalkınma politikasını açıklayan bir politika belgesinde Hükümet, Kuzey Mali'den Nijer, Burkina Faso ve Batı kıyıları da dahil olmak üzere komşu ülkelere "çatışmaların yayılmasının temelinde sosyal dışlanma ve yönetim zorluklarının yattığını" söyledi. Mayıs 2023'te BM Genel Sekreteri Güvenlik Konseyi'ne şiddet içeren aşırıcılığın "Batı Afrika'da endişe verici bir hızla yayıldığını ve genişlediğini" söyledi.³⁵

BM'nin Batı Afrika Ofisi başkanı Leonardo Santos Simão, Haziran 2023'te Güvenlik Konseyi'ne "güvensizliğin (Sahel'den) güneye doğru genişlemesi güçlü bir tehdit olmaya devam ediyor" dedi.³⁶ Benin'de saldırıların yeniden başladığını ve Togo ve kıyı ülkeleri, ikili güvenlik angajmanlarını ve iç güvenlik yeteneklerini güçlendirerek karşılık verdiler.³⁷

³² Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 24'den naklen, Lords International Relations and Defence Committee, The UK and Sub-Saharan Africa: prosperity, peace and development co-operation, HL Paper 88, 10 July 2020, para 522

³³ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 24'den naklen, Insecurity in the Sahel: rethinking Europe's response, Saferworld, April 2022

³⁴ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 25'den naklen, HC Deb 14 November 2022 c401

³⁵ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 25'den naklen, UN, UK-Sahel region development partnership summary, 17 July 2023

³⁶ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 25'den naklen, France 24, Joint Force of the Group of Five for the Sahel: Report of the Secretary-General (PDF), 9 May 2023, S/2023/328

³⁷ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 25'den naklen, UN Security Council, More than 1,800 terror attacks recorded in West Africa thus far in 2023, ECOWAS says, 26 June 2023

Nijer'deki darbenin ardından ECOWAS'ın siyasi işler, barış ve güvenlikten sorumlu üyesi Abdel-Fatau Musah, bloğun darbelerin bölgedeki diğer ülkelere "bulaşmasından" endişe duyduğunu söyledi.³⁸

Yaklaşan Liberya başkanlık seçimine aday olan bir aday, ECOWAS ve Afrika Birliği'ne (AU) Ekim 2023'teki seçimler öncesinde Liberya'yı proaktif olarak destekleme çağrısında "darbelerdeki rahatsız edici artışa" da değindi. Eski bir başkan olan Sara Beysolow Nyanti, BM Genel Sekreter Yardımcısı, birçok Liberyalının "seçim sırasında kaostan korktuğunu" söylüyor ve ECOWAS ile AU'nun teknik uzmanlar sağlayarak ve mevcut ECOWAS danışma eğitim ekibini genişleterek oyların korunmasına yardımcı olmasını istiyor.³⁹

Sonuç

Avrupa'nın yüzyıllardır sömürdüğü Afrika, son 50 yılda kendi ayaklarının üzerine durabilmenin savaşını vermektedir. Ancak özellikle Fransa'nın sömürgeci tavırları sebebiyle pek çok ülke bu duruşu ağır bedeller ödeyerek sergilemektedir. Fransa, İngiltere'nin Hint Okyanusu ve Asya'daki sömürgelerinden koparılarak Akdeniz ve Afrika'da oyalanması yönünde yapılan jest ile iki dünya savaşı boyunca ve soğuk savaş sürecinde Afrika'yı baştan sona sömürgeleştirmeyi başarmıştır. Bu sömürge imparatorluğu son yıllarda bölgeye Çin, Rusya ve Türkiye gibi yeni güçlerin girmesiyle büyük kırılmalar yaşamıştır ve bu kırılmalar sayesinde Afrikalılar yeniden bağımsız olabilecek olmanın ümidiyle Fransa'yı Afrika'dan kovabilmek için büyük mücadele vermektedirler. Bu mücadelenin önündeki en büyük engel, 2005 yılında Libya Lideri Kaddafi'nin kurmuş olduğu ancak 2010 yılında Fransa tarafından Arap Baharı denilen uyduruk bir kargaşa sırasında öldürülerek elde edilen Sahel Bölgesi'nin elden çıkarılmaması için verilen mücadeledir. Fransa bu bölgeyi elinden çıkarmamak adına Afrika uluslarını Frankofonlaştırmak amacıyla ECOWAS denilen Afrika Ekonomik İşbirliği Teşkilatını kurdu ve bu teşkilatı bu gün mümkün mertebe kendisine yönelik darbeleri engellemek amacıyla kullanmaya çalışmaktadır.

³⁸ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 25'den naklen, The Africa Report, Exclusive: ECOWAS commissioner Musah speaks on Niger coup, 16 August 2023. Activities of the United Nations Office for West Africa and the Sahel (PDF), 30 June 2023, S/2023/490

³⁹ Brooke, "Coups and political stability in West Africa", s. 26'dan naklen, Vanguard Africa, Liberia's October election: AU and ECOWAS must act outside the box, 5 September 2023

Kaynaklar

A new epicentre of terrorism?, Konrad Adenauer Foundation, 12 September 2022

A snapshot of the roots of instability in West Africa, GGA, 13 April 2022

Afrobarometer, Declining satisfaction threatens African democracy, Afrobarometer CEO reveals, 18 July 2023

Afrobarometer, PP85: Africans want more democracy, but their leaders still aren't listening, 19 January 2023

BBC News, Liberia parties sign peace pact ahead of October polls, 5 April 2023 [accessed 3 August 2023]

Coup in Burkina Faso bodes ill for stability in West Africa, Council on Foreign Relations, 25 January 2022

E Gyimah-Boadi, West Africa's authoritarian turn, 11 July 2022. See also Paul Melly, Niger coup underlines challenge to democracy across Africa, Chatham House, 18 August 2023.

France 24, Joint Force of the Group of Five for the Sahel: Report of the Secretary-General (PDF), 9 May 2023, S/2023/328

Freedom House, West Africa's Democratic Progress is Slipping Away, Even as Region's Significance Grows, 19 March 2020.

How not to lose the Sahel: community perspectives on insecurity and international interventions in Mali, Niger and Burkina Faso, Saferworld, February 2022

Insecurity in the Sahel: rethinking Europe's response, Saferworld, April 2022

Institute for Economics and Peace, Global Terrorism Index 2023: Measuring the impact of terrorism, March 2023

Joint declaration on the fight against the terrorist threat and the support to peace and security in the Sahel and West Africa, Elysee, 17 February 2022

Lords International Relations and Defence Committee, The UK and Sub-Saharan Africa: prosperity, peace and development co-operation, HL Paper 88, 10 July 2020, para 522

Louisa Brooke, "Coups and political stability in West Africa", House of Commons Library, 18 September 2023, no. 9861

Muhammad Dan Suleiman and Hakeem Onapajo, Why West Africa has had so many coups and how to prevent more, The Conversation, 15 February 2022.

Muhammad Dan Suleiman, Towards a better understanding of the underlying conditions of coups, E-International Relations, 24 September 2021.

Niger coup: Are military takeovers on the rise in Africa?, BBC News, 29 July 2023

Rabah Arezki, Africa's coup wave, RUSI Newsbrief, 18 March 2022

Reuters, Niger coup: List of recent military takeovers in West and Central Africa, 27 July 2023

INTERNATIONAL JOURNAL OF EASTERN MEDITERRANEAN STUDIES
REFEREED JOURNAL
ISSN NO: 2980-2350
VOL: 1, ISSUE: 3

Season of putsch: Why have coups become so popular in Africa? Al Jazeera, 1 September 2023; What's driving Africa's coups? Foreign Policy, Foreign Policy, 3 September 2023

The Africa Report, Exclusive: ECOWAS commissioner Musah speaks on Niger coup, 16 August 2023. Activities of the United Nations Office for West Africa and the Sahel (PDF), 30 June 2023, S/2023/490

UN Development Programme, Human Development Index, accessed 14 September 2023

UN Office on drugs and crime, firearms trafficking in the Sahel [PDF], 2022

UN Security Council, Activities of the United Nations Office for West Africa and the Sahel (PDF), 30 June 2023, S/2023/490

UN Security Council, More than 1,800 terror attacks recorded in West Africa thus far in 2023, ECOWAS says, 26 June 2023

United Nations, Solidarity 'Missing in Action', Secretary-General Tells General Assembly, Decrying 'Malady of Mistrust' while Stressing: 'We Must Get Serious', 21 September 2021

US Mission to the UN, Remarks at a UN Security Council briefing on West Africa and the Sahel, 25 July 2023

Vanguard Africa, Liberia's October election: AU and ECOWAS must act outside the box, 5 September 2023

We Won't Accept Coup d'etat In West Africa Again,' Tinubu Declares As New ECOWAS Chairman, Sahara Reporters, 9 July 2023.